

УДК 165.62

DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2024-19-96-03>

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ТА АНАЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ: СКЕПТИЦИЗМ ЯК ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА

АЛІНА, ГРИЦЕНКО¹

Анотація. Розглядаються скептичні засади феноменології Е. Гуссерля і аналітичної філософії на прикладі робіт Л. Вітгенштайна. У сучасній філософії відчувається необхідність пошуку єдності або хоча б наближення двох теорій, як у тлумаченні певних психологічних аспектів розуміння людського пізнання, так і у царині принципів засад теоретичної епістемології. **Основною метою** роботи є дослідження спільної проблематики феноменології і аналітичної філософії, так як вона виражена в працях їх засновників і найбільш видатних представників. У якості теоретичної основи, що притаманна даним напрямкам сучасної філософії розглядається скептицизм, який у цих мислителів виступає не як самоціль, а як зважена теоретична позиція, що відображає реальні проблеми на шляху пізнання, особливо, якщо мова йде про свідомість і ментальні характеристики людини. В сучасній філософії відчувається необхідність пошуку пунктів перетину двох теорій, як у тлумаченні певних психологічних аспектів розуміння людського пізнання, так і у царині принципів засад теоретичної епістемології. Такий пошук є не тільки цікавою теоретичною проблемою, сам розвиток філософії в нашу епоху великою мірою залежить від перегляду і реінтерпретації понятійного апарату різних філософських позицій. У якості висновків слід сказати, що пошук пунктів перетину двох значних напрямків сучасної філософії є не тільки цікавою теоретичною проблемою. Сам розвиток філософії в нашу епоху великою мірою залежить від перегляду і реінтерпретації понятійного апарату різних філософських позицій. Мова йде не тільки і не стільки про вироблення нових, більш адекватних термінів, скільки про пошук єдиних вихідних положень. Скептична позиція є доволі принциповою для обох теорій, питання лише у зміні або у співпадінні аспектів. Зазначимо, що подальші дослідження можливостей поєднання феноменологічної і аналітичної традиції можуть здійснюватись в рамках обох теорій, кожна з яких має свої власні можливості і передбачає змінення підходів до розуміння та інтерпретації поняття ментальності в світі сучасних досягнень.

Ключові слова: феноменологія, аналітична філософія, скептицизм, свідомість, епохе, феноменологічна редукція, мова, інтерпретація.

Постановка проблеми. Важливим процесом, що супроводжував становлення та розвиток феноменології на рубежі XIX-XX ст. і продовжує бути її постійним супутником у формуванні іншої традиції в розумінні суб'єкту, мови і теоретичних засад самої філософії є аналітична філософія, яка позиціонується як достатньо принципова критика метафізики, в тому числі і феноменології. Тим не менше у сучасній філософії відчувається необхідність пошуку єдності або хоча б наближення двох теорій, як у тлумаченні певних психологічних аспектів розуміння людського пізнання, так і у царині принципів засад теоретичної епістемології. Саме останнім аспектам і присвячена дана стаття.

Огляд останніх досліджень.

Серед досліджень загального характеру слід вказати на класичну роботу з історії феноменології Х. Шпігельберга (Spiegelberg H., 1971), дисертацію С. Вонга (Wang, Shin-Yun, 2004), присвячену дослідженню поняття *epoché*, статтю

Д. Джаніко (Janicaud D., 2003) у збірці наукових праць, що вийшла у 2003 р. Серед праць, що розглядають пункти перетину феноменології і аналітичної філософії слід відзначити роботу Soldati G. (Soldati G, 2002), а також статтю М. Біні: «Концепції аналізу в ранній аналітиці і феноменологічної традиції: деякі порівняння та співвідношення», в якій проводиться компаративний аналіз двох напрямків під час їх формування (Beaney M., 2007). Рецепції феноменологічної філософії у США присвячена стаття Стивена Кроуела (Crowell S., 2012), в якій досліджується неоднозначність розуміння феноменології та її результатів. Також, цілком закономірно, що при написанні роботи перш за все використовувались класичні тексти Е. Гуссерля (Husserl E., 1976. 476 s.; Husserl E., 2002. 657 s.; Husserl E. 2005. 192 s.) і Л. Вітгенштайна (Wittgenstein, 1984a; Wittgenstein, 1984b), які і зараз не втратили своєї актуальності.

Мета дослідження

Основною метою роботи є дослідження спільної проблематики феноменології і аналітичної філософії, так як вона виражена в пра-

Corresponding author:

¹ Донбаський державний педагогічний університет (Дніпро, Україна)
E-mail: alina.gricenko@gmail.com
ORSID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5940-4232>

цях засновників і найбільш видатних представників. У якості теоретичної основи, що притаманна цим напрямкам сучасної філософії розглядається скептицизм, більш поміркований у Е. Гуссерля і більш радикальний у Л. Вітгенштайна. Завданням статті є також доведення того, що скептична позиція у цих мислителів виступає не як самоціль, а як зважена теоретична позиція, що відображає реальні проблеми на шляху пізнання, особливо, якщо мова йде про свідомість і ментальні характеристики людини.

Виклад основного матеріалу.

У сучасних історико-філософських дослідженнях вже давно спостерігається тенденція до наближення і навіть поєднання теоретичних засад феноменології і аналітичної філософії. Так, дослідник співвідношення двох вказаних традицій М. Біні відзначає, що «...однією з характерних рис «аналітичної» філософії є акцент на аналізі. Навпаки, критика аналізу часто сприймається як специфічна тема «континентальної» філософії, яка розуміється як така, що включає феноменологію. Це свідчить про те, що питання аналізу є ідеальним фокусом для дослідження взаємозв'язків між тим, що стало вважатися двома основними традиціями філософії двадцятого століття, і для оцінки саме того, яким має бути розрив. < ... > Існує набагато більший діапазон форм аналізу, ніж зазвичай припускають, і їх усвідомлення виявляє подібності та відмінності, які перетинають стандартні розриви. Зокрема, слід провести різницю між тими, хто залишився причетним до декомпозиційної (кантіанської) концепції, і тими, хто звільнився, щоб зайнятися багатшими проектами аналізу. Це призводить до розподілу, який перетинає аналітичний/феноменологічний розрив у стандартному розумінні: Brentano та Мур, наприклад, виступають з одного боку, Frege та Carnap з іншого, а Husserl і Russell стоять між ними. Однак, що більш важливо, можна вважати, що всі шість цих філософів займаються «аналізмом» у певному змістовному сенсі, так що в ширшому контексті передбачуваного розриву між аналітичною та континентальною філософією аналітичну та феноменологічну традиції можна розглядати як «аналітичні». Це повинно принаймні викликати сумніви щодо продовження мислення в термінах двадцятого століття» (Beaney M., 2007, с. 196).

Для Гуссерля реальний предмет, у сенсі, в якому ми здатні казати про його реальність, і його ейдетична форма не можуть бути порів-

няні. Намагання людської свідомості бажати такого порівняння і навіть знаходити його, можна вважати скоріше епістемологічною помилкою, настільки велика різниця між предметом і його смисловим корелятом. Ми бачимо типовий скепсис, змішаний з агностицизмом, який є реакцією на принципові проблеми, пов'язані з існуванням і розумінням свідомості.

Суб'єкти важливих наукових висловлювань, заснованих на ідеальних предметностях, нітрохи не гірше речей природи. Відповідно до цього, Гуссерль говорить про необхідність знаходити відмінності між природною установкою, з одного боку, і установкою апріорною.

Засновник феноменології принципово відмовляється вести розмову про реальність і каже, що з радістю взагалі відмовився б від цього слова, якби знайшов йому адекватну заміну (Husserl E., 1976 с. 8). Замість реальності він каже про світ, як сукупність можливого досвіду і доволі традиційно розділяє науки на природничі і науки про дух. Завданням же філософії він вбачає у пошуку чистих сутностей, даних в ейдетичному спогляданні.

Гуссерль вибудовує свою теорію, як нову теорію свідомості (і взагалі – ментальних процесів). Мова йде про те, що чиста сутність (*reine Wesen*) інтуїтивно втілюється не тільки в нашому сприйнятті, але також і в продуктах людської фантазії (Husserl E., 1976 с. 16). В них ми можемо за допомогою процесу ідеації віднайти чисті сутності (*Wesenoriginärschauen*), знаходячи їх у певному першоджерелі (Husserl E., 1976 с. 16).

Таким чином, феноменологія займається спогляданням чистих сутностей. З цієї причини вона стає фундаментальною онтологією і основою для побудови окремих онтологій, що описують будь-які онтологічні регіони. Однак свідомість, що цікавить Гуссерля перш за все, як чиста свідомість ('*reine*' *Bewußtsein*), вона ж – трансцендентальна свідомість, завдяки феноменологічній *epoché* формує разом з собою весь феноменологічний регіон (*phänomenologische Region*). Інакше кажучи, вся предметна область феноменології є корелятом чистої свідомості.

Тепер розглянемо іншу версію скепсису, яка виражена в аналітичній філософії. Незважаючи на значні відмінності у вихідних положеннях Л. Вітгенштайн також розуміє, що демонстрація об'єкту ще не знімає наших питань щодо його існування, хоча в повсякденних ситуаціях ми зазвичай цим задовольняємося: «Висловлювання “Я знаю,

що це рука” може бути продовжено: “Рука, на яку я дивлюся, є саме моєю рукою”. Тоді розсудлива людина не сумнівається, що я це знаю. – Не буде сумніватися і ідеаліст, але він скаже, що для усунення практичного сумніву цього достатньо, але є ще один сумнів, що знаходиться позаду [hinter] першого [розкриває перше]. – І те, що воно є ілюзією [помилкою – Täuschung], слід показати іншим способом» (Wittgenstein, 1984, с. 138).

Дж. Е. Мур намагався розвіяти сумнів іншої людини у тому, що це рука, простою демонстрацією руки та твердженням, що він знає про те, що це його рука. Але він змішав в один два різновиди сумніву. Перший усувається в акті сприйняття того об'єкта, існування якого викликає сумнів. Другий, глибший, виникає у цьому акті, тому не може бути усуненим іншими актами сприйняття, але лише посилений ними. Мало просто висловити нерозуміння з приводу цього другого сумніву, мало оголосити його ілюзією, оскільки, незважаючи на будь-яку таку критику, цей сумнів існує, як вже було сказано, – у домовному настрої скепсису, який, можливо, колись забезпечив інтелектуальний розвиток і виживання людського роду, а також – у мовній формі, здатній принаймні засвідчити наявність сумніву, хоча уявити його змістовно надзвичайно важко.

«Якщо кажуть: “Ймовірно, ця планета не існує і явище світла здійснюється інакше”, – то все ж таки необхідний приклад об'єкта, який існує. < ... > Чи слід говорити, що надійність [Sicherheit] є лише сконструйованою точкою, до якої щось наближається більше, а щось менше? Ні. Сумнів поступово втрачає сенс. У такий спосіб явлена саме ця мовна гра. Логіці належить все, що визначає мовну гру» (Wittgenstein, 1984, с. 138). Якщо постулюється, що ця мовна гра саме така, то з цим нічого вдіяти не можна, як, наприклад, аналітичні філософи нічого не можуть вдіяти із твердженнями Гайдеггера, просто оголошуючи їх безглуздими. Це може драгувати, як і якийсь дискурс повсякденності, наприклад, чиєсь інтимне спілкування, але тут перед нами істина факту – особлива форма життя, яку доводиться брати до уваги. Надійність, достовірність, впевненість – справді є певними умовностями, причому зовсім не обов'язковими і не однаковими для більшості людей. Лише у науці вдається досягти скільки-небудь прийнятної уніфікації, та й то ціною величезних зусиль. Цілком незрозуміло також, як сумнів з точки зору Вітгенштайна може втратити свій сенс. Так, на практиці ми просто заплющуємо очі

на наявні чи можливі сумніви та діємо, незважаючи ні на що. Але сумнів у існуванні фізичних об'єктів зовсім не покликаний визначати всі мої поточні дії. Якщо цей сумнів виражений в рамках релігійної доктрини, наприклад, у буддизмі, то він, зрештою, визначає та трансформує всі компоненти моєї картини світу, змінює стиль моєї поведінки та ставлення до реальності, хоча, звичайно, я можу діяти як будь-яка звичайна людина, використовувати предмети тощо. Я все ще залишаюся в рамках нав'язаної мені ілюзії існування, дотримуючись певних правил гри, у тому числі мовних, але це не означає, що сумнів втратив свій сенс. У рамках цієї доктрини (мовної гри) він навряд чи може його втратити.

Крім цього, існує філософський сумнів у існуванні фізичних об'єктів, про що, власне, і говорить Вітгенштайн і який можна вважати ослабленим варіантом першого, оскільки він не претендує на радикальну зміну нашої картини світу і є скоріше методологічним регулятивом, профілактикою нестримного епістемологічного оптимізму.

Чому Вітгенштайн вважає, що сумнів поступово втрачає сенс? Тією підставою, яку знаходить для себе Вітгенштайн важко задовольнитись. Щодо логіки, то Вітгенштайн розуміє її чи не в дусі феноменології, для якої логіка – наука про внутрішні форми словесного висловлювання. Втім, і у Гуссерля і у Вітгенштайна все досить непрояснено. Не зовсім зрозуміло, як грати у запропоновані ними мовні ігри. Наприклад, якщо зібрати все, що описують деякі мовні ігри (наприклад, герменевтика), то, ймовірно, це буде мало схоже на логіку в тому вигляді, в якому її знав Вітгенштайн: «... Значення слова – це спосіб [вид, манера, характер – Art] його застосування. Оскільки саме вона є тим, що ми засвоюємо, коли слово вперше входить у нашу мову» (Wittgenstein, 1984, с. 138). «Якщо змінюються мовні ігри, змінюються поняття, і з ними значення слів» (Wittgenstein, 1984, с. 132).

Наскільки це є оригінальним? Спосіб вживання слова – це використання його щодо будь-якого позамовного контексту, а така можливість і сам факт такого використання є значення слова. Послідовність Вітгенштайна: мовні ігри – поняття – значення слів, можна зрозуміти так: змінюється мовна діяльність, зокрема, через зміни самої форми життя, це тягне за собою зміну ментального плану, наших уявлень, нарешті, змінюються значення слів. Ця схема може бути легко змінена. Наприклад, зміна понять (нова теорія)

призводить до нової мовної гри (нового дискурсу), що змінює звичні значення слів, або внаслідок поширення нової практики відбувається зміна самої форми життя. Можливі інші варіанти. Але чи така важлива в даному випадку послідовність. Ясно наступне – у всіх мовних іграх використовуються слова, які мають деякі значення. Як самі слова, так і їх значення схильні до змін, які здійснюються відповідно до певних правил.

Кожній мовній грі відповідає деякий немовний зміст, що перебуває хіба що «за кадром» цієї гри. Можна назвати такий зміст сенсом, поняттям чи сутністю гри, але це саме те, що найчастіше визначити найважче. Іноді це настільки важко, що доводиться сумніватися, а чи не є цей сенс-поняття-сутність – ілюзією, різновидом семантичного туману, що приховує дуже просту істину. Десь на цьому рівні починається суперечка про універсалії, але на ньому вона не може завершитися. Можливо, це і є відмінність у «душевному стані» за Вітгенштайном, – одні люди (так би мовити, «нормальні») оперують значеннями, інші (філософи або «зачаровані») знову і знову повертаються до цих понять.

Вітгенштайн розрізняє суттєві епістемологічні аспекти мовних ігор: «“Я знаю” у своєму найбільш простому значенні подібно і споріднено з “Я бачу”. (“wissen”, “videre”). Та “Я знав, що він був у кімнаті, але його там не було” аналогічно “Я бачив його у кімнаті, але його там не було”. “Я знаю” має виражати відношення не між мною та змістом речення (як “Я вірю”), але між мною та деяким фактом. Так факт сприймається моєю свідомістю. <...>» (Wittgenstein, 1984, с. 138). «Якщо Мур каже, що він знає, що Земля існувала і т.д., то більшість із нас погодиться з тим, що вона існувала так довго і повірить, що він сам у цьому переконаний. Але чи має він справжню основу для свого переконання? Бо, якщо її немає, то він, все ж таки, не знає це (Рассел)» (Wittgenstein, 1984, с. 138).

Це і є скепсис, як розрізнення відносин між мовним суб'єктом і змістом того, що промовляється, з одного боку, і фактом, про який йдеться, з іншого, і це є у Вітгенштайна фундаментальним для розрізнення знання і віри. Але розглянемо випадки, коли моє ставлення до змісту висловлювання може бути представлене як знання, а моє ставлення до деякого факту відноситься швидше до віри (думки, уявлення). Наприклад, вислів «Шерлок Холмс народився 6 січня 1854 року». Крім своєї фактичної віднесеності до деякого літе-

ратурного персонажа, жодних дійсних фактів ця пропозиція не описує. Водночас вона безумовно має сенс. Справді, ми ж не визнаємо його безглуздим?! Чи можливо своє ставлення до цього сенсу висловити словами «Я вірю, що Шерлок Холмс народився 6 січня 1854»? У цьому випадку можна було б запитати, на якій підставі у це можна було б не вірити або, скажімо, сумніватися.

Автор, створюючи даний персонаж, не залишає можливості для скільки-небудь осмисленого сумніву. Сенс цієї фрази цілком збігається з описаним нею фактом, тому моє ставлення до нього є знанням, та ще й дуже надійним. Вже якщо ми щось і знаємо напевне, так це те, що Шерлок Холмс народився 6 січня 1854 року. Причому, знання цього не залежить ні від яких душевних станів, чужих чи моїх власних. Разом з тим, існують факти, які я, як мені здається, «знаю», але, незважаючи на використання саме цього слова, моє ставлення до них схоже на релігійну віру, звичку чи душевний стан. Власне, один із таких прикладів і наводить Вітгенштайн. Як ми змогли б довести, що Земля існувала задовго до мого народження? Ці й подібні до них факти ми вивчаємо ще у школі, але хіба ми перевіряємо їхню достовірність, хіба ми є критичними до того, чому нас навчають? Ні, ми просто довіряємо своєму вчителю, як діти взагалі довіряють дорослим. Ми не сумніваємось в правильності імен, які нам називають, лише пізніше можна дізнатися, що деякі речі насправді мають інші імена. Подібним чином людина недосвідчена ставиться до т.зв. наукових фактів. Багато людей винесли зі шкільних курсів майже безмежну довіру до наукового дискурсу. Ореол непогрішності, що оточує науку з дитинства кожної сучасної людини, призводить до того, що прочитані в популярному журналі слова: «сучасна наука вважає ...» і т.п. змушують її наперед погоджуватися з усім, що буде сказано. Але навряд чи це можна назвати знанням у сенсі Вітгенштайна.

Ми сповнюємося чи не містичного почуття, що це так і є. Між іншим, колись обиватель так само реагував на відкинуті нині теорії, наприклад, теорію теплорода. Некомпетентну людину можна переконати в чому завгодно. Чи все-таки не у всьому? Зрозуміло, можна розглядати факти іншого роду – руки, столи, дерева, словом, феномени, що безпосередньо спостерігаються. Тоді можна сказати, що «Я знаю, що це рука» виражає відношення між тим, хто говорить і деяким фактом, тоді як «Я вірю, що це рука Господа» – між промовником і певним зміс-

том. І, тим не менш, важко позбутися думки, що це розрізнення надзвичайно умовне. Хоча це і знання в якомусь сенсі, але в якомусь іншому – це все-таки віра, часто стійкіша і агресивніша, ніж релігійний фанатизм. Зрозуміло, можна підібрати приклади, якими користується Дж. Мур, адже ми дійсно знаємо, що це стіл, дерево, рука, для цього нам не потрібна жодна наука з її верифікацією. Можливо, вся справа в тому, що в існуванні цих феноменів ми можемо переконатися самостійно, прямо і безпосередньо верифікувати судження про існування рук, дерев та столів.

Вчений, таким чином, відрізняється від обивателя тим, що знає алгоритм верифікації більш складних суджень і фактів, опосередкованих іншими фактами, які, своєю чергою, опосередковані третіми тощо. Але для не-науковця, його знання наукових фактів є якраз виразом відносини між ним і змістом висловлювання. Справді, я ж розумію сенс висловлювання «Земля існувала задовго до мого народження», але на кшталт того ж Вітгенштайна – це не факт для мене, оскільки я не маю «справжніх підстав для свого переконання». Отже, відношення між мною і змістом або між мною і фактом може бути як знанням, так і вірою, причому у численних текучих та трансформованих варіантах. Спосіб, яким ми це визначаємо, ніде і ніколи не обмовляється і повністю віддається у владу нашого свавілля.

Вітгенштайн розгортає свій скептицизм у якості послідовного теоретичного підходу, більш того, його скепсис має декілька рівнів і часто стосується його власних переконань і висловлювань. Хоча і не однозначно, але такий підхід до розуміння скепсису є дуже близьким самому духу феноменології з її утриманням від суджень про дійсність або нереальність навколишнього світу, питання, яке послідовно виводиться за дужки філософського дискурсу.

Висновки.

У якості висновків слід сказати, що пошук пунктів перетину двох значних напрямків сучасної філософії є не тільки цікавою теоретичною проблемою. Сам розвиток філософії в нашу епоху великою мірою залежить від перегляду і реінтерпретації понятійного апарату різних філософських позицій. Мова йде не тільки і не стільки про вироблення нових, більш адекватних термінів, скільки про пошук єдиних вихідних положень. Скептична позиція є доволі принциповою для обох теорій, питання лише у зміні або у співпадінні аспектів. Зазначимо, що подальші дослідження можливостей поєднання феноменологічної і аналітичної традиції можуть здійснюватись в рамках обох теорій, кожна з яких має свої власні можливості і передбачає змінення підходів до розуміння та інтерпретації поняття ментальності в світі сучасних досягнень.

Список використаних джерел

- Beaney, M. Conceptions of analysis in the early analytic and phenomenological traditions: some comparisons and relationships. In: *The Analytic Turn. Analysis in Early Analytic Philosophy and Phenomenology*. Nov. 2007. Routledge, NY. S. 186-197.
- Crowell, S. Phenomenology in the United States. In: *The New Yearbook for Phenomenology and Phenomenological Philosophy*. Vol. XII. Routledge, London; NY, 2012. S. 183-116.
- Husserl, E. *Husserliana*. Bd. III.1. *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und Phänomenologischen Philosophie*. Haag: Nijhoff, 1976. 476 s.
- Husserl, E. *Gesammelte Werke, Husserliana*. B. 34. *Zur Phänomenologischen Reduktion. Texte aus dem Nachlass (1926–1935)*. Springer, 2002. 657 s.
- Husserl, E. *Gesammelte Werke, Husserliana*. B. 7. *Einführung in die Phänomenologie der Erkenntnis*. 1909. Springer, 2005. 192 s.
- Janicaud, D. *Reduktion und minimalistische Phänomenologie*. In: *Epoché und Reduktion. Formen und Praxis der Reduktion in der Phänomenologie*. Hrsg. von R. Kühn und M. Staudigl. Würzburg, Königshausen & Neumann, 2003. S. 141-152.
- Soldati, G. *Early Phenomenology and the Origins of Analytic Philosophy*. In: *The New Yearbook for Phenomenology and Phenomenological Philosophy*. Vol. II. Routledge, London; NY, 2002. S. 93-116.
- Spiegelberg, H. *The Phenomenological Movement. A Historical Introduction*. 2 ed. Springer-Science, 1971. 391 s.
- Wang, Shin-Yun. *Die Methode der Epoche in der Phänomenologie Husserls. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der philosophischen Fakultäten der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg i. Br.* 2004. 167 s.
- Wittgenstein, L. *Über Gewißheit*. Hrsg. von G.E.M. Anscombe und G.H. von Wright // Wittgenstein L. *Werkausgabe in 8 Bänden*. Bd.8. Frankfurt a. M., Suhrkamp Verlag, 1984. S. 113-257.
- Wittgenstein, L. *Philosophische Untersuchungen*. Hrsg. Von G.E.M. Anscombe und von R. Rhees. Wittgenstein L. *Werkausgabe in 8 Bänden*. Bd.1. Frankfurt a. M., Suhrkamp Verlag, 1984. S. 225-580.

References

- Beaney, M. (2007). Conceptions of analysis in the early analytic and phenomenological traditions: some comparisons and relationships. In: *The Analytic Turn. Analysis in Early Analytic Philosophy and Phenomenology*. Nov. Routledge, NY. 186-197.
- Crowell, S. (2012). Phenomenology in the United States. In: *The New Yearbook for Phenomenology and Phenomenological Philosophy*. Vol. XII. Routledge, London; NY. 183-116.
- Husserl, E. (1978). *Husserliana*. Bd. III.1. *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und Phänomenologischen Philosophie*. Haag: Nijhoff. 476.
- Husserl, E. (2002). *Gesammelte Werke, Husserliana*. B. 34. *Zur Phänomenologischen Reduktion. Texte aus dem Nachlass (1926–1935)*. Springer. 657.
- Husserl, E. (1909). *Gesammelte Werke, Husserliana*. B. 7. *Einführung in die Phänomenologie der Erkenntnis*. 1909. Springer. 192.
- Janicaud, D. (2003). Reduktion und minimalistische Phänomenologie. In: *Epoché und Reduktion. Formen und Praxis der Reduktion in der Phänomenologie*. Hrsg. von R. Kühn und M. Staudigl. Würzburg, Königshausen & Neumann. 141-152.
- Soldati, G. (2002). Early Phenomenology and the Origins of Analytic Philosophy. In: *The New Yearbook for Phenomenology and Phenomenological Philosophy*. Vol. II. Routledge, London; NY. 93-116.
- Spiegelberg, H. (1971). *The Phenomenological Movement. A Historical Introduction*. 2 ed. Springer-Science. 391.
- Wang, Shin-Yun (2004). *Die Methode der Epoche in der Phänomenologie Husserls*. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der philosophischen Fakultäten der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg i. Br. 167.
- Wittgenstein, L. (1984). *Über Gewißheit*. Hrsg. von G.E.M. Anscombe und G.H. von Wright // Wittgenstein L. *Werkausgabe in 8 Bänden*. Bd.8. – Frankfurt a. M., Suhrkamp Verlag. 113-257.
- Wittgenstein, L. (1984). *Philosophische Untersuchungen*. Hrsg. Von G.E.M. Anscombe und von R. Rhees // Wittgenstein L. *Werkausgabe in 8 Bänden*. Bd.1. Frankfurt a. M., Suhrkamp Verlag. 225-580.

PHENOMENOLOGY AND ANALYTICAL PHILOSOPHY: SKEPTICISM AS A THEORETICAL BASIS

Abstract. The skeptical foundations of E. Husserl's phenomenology and analytical philosophy are examined using the example of the works of L. Wittgenstein. In contemporary philosophy, there is a need to search for unity or at least approximation of the two theories, both in the interpretation of certain psychological aspects of understanding human cognition and in the field of theoretical epistemology. The main goal of the work is to study the general problems of phenomenology and analytical philosophy, as it is expressed in the works of the founders and most prominent representatives. Skepticism is considered as a theoretical basis inherent in these areas of modern philosophy, which for these thinkers acts not as an end in itself, but as a balanced theoretical position that reflects real problems on the path of knowledge, especially when it comes to consciousness and mental characteristics of a person. In modern philosophy, there is a need to search for points of intersection of the two theories, both in the interpretation of certain psychological aspects of the understanding of human cognition, and in the field of the fundamental foundations of theoretical epistemology. Such a search is not only an interesting theoretical problem, but the development of philosophy in our era largely depends on the revision and reinterpretation of the conceptual apparatus of various philosophical positions. This is not only and not so much about the development of new, more adequate terms, but about the search for common starting points. The skeptical position is quite fundamental for both theories; the only question is change or coincidence of aspects. It should be noted that further research into the possibilities of combining the phenomenological and analytical traditions can be carried out within the framework of both theories, each of which has its own capabilities and provides for a change in approaches to understanding and interpreting the concept of mentality in the world of modern achievements. We are talking about a combination of these theories, both at the level of problems and at the level of methodology. In the first respect, this is certainly a question about consciousness, its characteristics and mental states of man. No less relevant is the question of the status of logical-mathematical models of reality. Of course, such complex issues are not without significant differences. For Husserl, mathematics is an eidetic science, i.e. devoid of a natural attitude, as well as phenomenology, with the difference that mathematical discourse deals with extremely formal objects. For early analytical philosophy, mathematics is an area of formal-logical relations, a special logical-semantic game, the rules of which are established conventionally. Regarding methodology, we should talk about systematic skepticism of the theories under consideration, and this skepticism is not only implied, but also directly declared, as we are going to show in this article. Here it is enough to point out the Husserlian principle of the era - abstinence from judgment, developed already in ancient skepticism. As for Wittgenstein, his skeptical attitude has long been the subject of debate and is hardly in doubt. In E. Husserl's consideration, pure consciousness is revealed as a result of the implementation of phenomenological reductions – consistent abstention from any recognition of the reality of the world of phenomena, bracketing out all elements of reality, even non-eidetic elements of consciousness itself. For consciousness to exist as a temporal flow of our intentions, there is no need for any real existence. Phenomenology asserts that the existence of objects is not a necessity – it is, in a certain

respect, random in nature. The following is implied here: it can always be that the further course of experience will force one to abandon what was its basis. Thus, between mental acts and reality there is a boundary of uncertainty. The very fact of the existence of consciousness cannot be determined by the existence of nature. The latter, from the standpoint of phenomenology, exists only as ordered and systematized by acts of consciousness. It is this constitution that is precisely the intentional activity of consciousness to form its own objectivity as noematic structures. Wittgenstein deploys his skepticism as a consistent theoretical approach, moreover, his skepticism has several levels and often concerns his own beliefs and statements. Although not unambiguous, this approach to understanding skepticism is very close to the very spirit of phenomenology with its abstinence from judgments about the reality or unreality of the surrounding world, a question that is consistently raised in the brackets of philosophical discourse.

Key words: phenomenology, analytical philosophy, skepticism, consciousness, Epoche, phenomenological reduction, language, interpretation.

© The Authors(s) 2024

This is an open access article under

The Creative Commons CC BY license

Received date 15.03.2024

Accepted date 01.04.2024

Published date 15.04. 2024

How to cite: Аліна, Гриценко. Феноменологія та аналітична філософія: скептицизм як теоретична основа. Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house “Helvetica”, 2024. 19 (96). P. 33–39.

doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2024-19-96-03>